Д-ръ Иванъ Банковски

Oak Street
UNCLASSIFIED

НѢЩО ЗА ПРА-БЪЛГАРИТѢ И ПО-СПЕЦИАЛНО ЗА ТѢЗИ, ЗАСЕЛИЛИ СЕ ВЪ ИТАЛИЯ ПРЕЗЪ VI И VII ВѢКОВЕ

1960

Д-ръ Иванъ Банковски

НѢЩО ЗА ПРА-БЪЛГАРИТѢ И ПО-СПЕЦИАЛНО ЗА ТѢЗИ, ЗАСЕЛИЛИ СЕ ВЪ ИТАЛИЯ ПРЕЗЪ VI И VII ВѢКОВЕ

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
OAK STREET
LIBRARY FACILITY

1960

У В О Д Ъ

Причината за събиране материала за тази малка брошура бѣ свободното време, съ което разполагахъ презъ време на престоя ми въ ИРО-лагеритѣ въ Италия следъ бѣгството ми отъ България, което време употрѣбявахъ често за посещение на италянскитѣ библиотеки и архиви. А въ тѣхъ наистина би могло много нѣщо да се намѣри по нашата история и въ това отношение тѣ представляватъ единъ богатъ, неизчерпаемъ и малко проученъ отъ насъ източникъ. Азъ, разбира се, не съмъ специалистъ и имамъ съвсемъ слаби познания по латинския езикъ, но все пакъ успѣхъ и нѣщо ценно и интересно за насъ да извлека.

Поводъ пъкъ за написване на следнитѣ нѣколко страници е нашето престѫпно непознаване на историята ни, чуждопоклонството, самоподценяването, самоунижението, самоотричането на собственитѣ ни ценни качества и постижения, непризнаване на нашитѣ авторитети и капацитети и т.н., което навредъ съмъ виждалъ да се демонстрира и то най-често отъ интелегенцията ни - тази, която би трѣбвало точно обратното, да крепи българския духъ, а не да го срива.

У насъ винаги твърде много се е спекулирало съ славянската часть отъ кръвьта ни, за пра-българитѣ почти не се е говорило, а за най-стария коренъ на нашия народъ /тракитѣ, мизитѣ и македонцитѣ/ съвсемъ нищо, като че ли само тѣ сѫ изчезнали, докато тѣхнитѣ съвременици въ Ромъния /дакитѣ/ сѫ останали и сѫ създали цѣлъ единъ народъ отъ 19 мильона днесъ. Жалкото е, че повечето отъ нашитѣ учени /тѣзи отъ преди войнитѣ - по сантиментални причини, а сегашнитѣ - по нареждане отъ Москва/ ни изкарваха по-славяни и отъ самитѣ руси и по този начинъ, безъ да искатъ или умишлено, тѣ ставаха причина за създаване на погрешни понятия и за убиване на българския духъ.

А пра-българитѣ нито сѫ били дивъ, нито мръсенъ и доленъ народъ, както го представляватъ византийцитѣ. Последнитѣ, естествено е,

да сѫ писали винаги лошо за него /чрезъ което сѫ влияли доста и на нашата интелегенция/ и да сѫ го мразили жестоко, защото е дошелъ на Балкана, организиралъ е славянитѣ и образувалъ съ тѣхъ една стегната държава, чрезъ което е спасилъ последнитѣ отъ погърчване и ги е откъснал за винаги отъ гръцката орбита.

Тази гръцка умраза къмъ нашитѣ прадѣди отъ една страна, панславянската идея - отъ друга и новитѣ кремълски империалистични напъни - отъ трета, сѫ влияли и ни влиятъ все още, но все пакъ тѣ не трѣбва да сѫ причина да не познаваме ние историята си и да не черпимъ поуки отъ нейното богато и славно минало.

Срамно е наистина, че ние, наследници на нѣколко толкова стари и съ минало народи, да не знаемъ почти нищо и дори да се срамуваме да говоримъ за тѣхъ; когато виждаме други съвсемъ неизвестни и безъ минало народи да правятъ какви ли не напъни, за да увеличатъ престижа си предъ свѣта и да се изкарватъ едва ли не за главни строители на неговата култура.

Ако следнитѣ нѣколко страници подтикнатъ наши учени-специалисти да се поровятъ изъ праха на старитѣ италянски архиви и библиотеки, сигуренъ съмъ, че ще извлекатъ отъ него такива ценности, съ които ние бихме могли наистина да се гордѣемъ.

Франкфуртъ/М Ноемврий 1960 год.

НѢЩО ЗА ПРА-БЪЛГАРИТѢ И ПО-СПЕЦИАЛНО ЗА ТѢЗИ, ЗАСЕЛИЛИ СЕ ВЪ ИТАЛИЯ ПРЕЗЪ VI И VII ВѢКОВЕ.

Въ архивата на градъ Касино въ Италия, между другото, се среща и единъ документъ на императоръ Фридрихъ II отъ 1249 г., въ който сѫ изброени народитѣ на империята по следния начинъ: лангобарди, франки, сарацини, унгарци, българи, англичани, фламандци, гърци, споле̂тани, маркиджани, тоскани и т.н./Вижъ приложения листъ съ забележки т.1/

Припомняйки си, че България по това време е била свободна и независима държава подъ управлението на регенството на малолѣтния царь Михаилъ Асѣнъ, то ясно е, че споменатитѣ българи не сѫ тѣзи отъ Балканския полуостровъ, а други - забравени и малко проучени отъ насъ, заселили се въ Италия презъ миналитѣ вѣкове.

Етнически съставъ на днешния български народъ.

Преди да се занимаемъ по-подробно съ тѣзи българи, добре би било да кажемъ нѣколко думи за етническия съставъ на днешния български народъ и по-специално за пра-българитѣ, които сѫ една отъ неговитѣ главни съставни части.

Българскиятъ народъ въ днешния си видъ не представлява по своя произходъ едно хомогенно цѣло, а е съставенъ отъ три главни етнически групи:

- Първата и най-старата, това сѫ тракитѣ, мизитѣ и македонцитѣ - народи дошли на Балканския полуостровъ въ втората половина на третото хилядолѣтие преди Христа, т.е. нѣколко десетки или стотици години следъ старитѣ гърци. Къмъ срѣдата на I-я вѣкъ сл.Хр. тѣ били покорени отъ римлянитѣ, заедно съ дакитѣ въ днешна Ромъния, загубили постепенно езика си и започнали да говорятъ единъ разваленъ римски езикъ, чийто остатъкъ е днешния ромънски езикъ.

- Втората етническа група представляватъ славянитѣ, които сѫ се заселили на Балканския

полуостровъ въ продължение на почти 100 години презъ цѣлия VI-ти вѣкъ. Тѣ изпълнили цѣлия полуостровъ чакъ до Пелопонесъ въ Гърция, като прогонили часть отъ старото население, друга изтикали въ планинитѣ /днешнитѣ цинцари и каракачани въ България, Югославия и Гърция/, а съ третата такава се измесили, която часть се е пославянчила.

- Третата етническа група сѫ пра-българитѣ - дошли най-късно на полуострова - презъ VII вѣкъ. На тѣхъ се е удало да организиратъ завареното население и въ 679 г. да образуватъ българската държава, която навремето си е била устроена на нѣщо като федеративни начала между пра-българитѣ и славянитѣ. Тѣ сѫ отъ уро-алтайски произходъ, понимето на Алтайското плато въ Азия, отъ кѫдето водятъ началото си, а расата имъ е монголска, за разлика отъ първитѣ две народностни групи, които принадлежатъ къмъ индоевропейската - арийска раса.

Въ пра-родината си Алтай тѣ не сѫ носили още името българи, а тамъ сѫ били часть отъ голѣмия азиатски народъ Хунори /споредъ Сѫсѫловъ/ и "Ту-киу"/споредъ Пастуховъ, Стояновъ/./т.2/, който е билъ доста повлиянъ отъ старата голѣма китайска култура и често е ималъ издигнати вождове, нѣкои отъ които сѫ били налагани дори и като императори на китайския престолъ.

Първо появяване на българитѣ въ Европа

Този хунорски народъ е билъ почти винаги въ неприязнени отношения съ Китай и твърде много е смущавалъ независимостьта и живота на последния. Около Рождество Христово тѣзи смущения станали толкова голѣми, че китайцитѣ предприели една много голѣма акция срещу него и му нанесли едно съкрушително поражение, което станало причина той да се разпадне и часть отъ него да тръгне на западъ. Това движение е траяло повече отъ 100 години, и така, презъ втория вѣкъ сл.Хр./къмъ 146-7 г./разни племена отъ хунори /кутригури, утригури, сиргури, хунгури, унугундури и др./ подъ общо-

то водачество на кханъ Авитохолъ се появили за пръвъ пѫть въ Европа - въ южно-рускитѣ степи между Каспийско, Черно и Азовско морета, но главно около реката Волга/т.3/.

Произходъ на името Българи и на името Волга.

По това време реката Волга не е носила още това име, а се е наричала "Ра", което въ нѣкои древни езици означава господарь, господъ, или въобще нѣщо върховно; а сѫщо е носила и името "Ателъ" - пакъ съ подобно значение.

Когато българитѣ се настанили около нея и, считайки я за най-голѣмата река на свѣта, започнали да я наричатъ на своя езикъ съ името "Болга" /Бол - господарь и Га - река/, или общо казано "Господарь на рекитѣ"; а пъкъ самитѣ тѣ съ течение на времето, освенъ съ племеннитѣ си имена /Кутригури, Утригури, Хунгури и т.н./, взели да се назоваватъ и съ общото име "Болгари" /преобърнато после на "Българи"/ - т.е. хора, живѣещи около реката Волга/т.4/.

"Б" отъ Болга съ течение на времето се е измѣнило на "В", което често става въ етимологията съ тѣзи две букви, и по този начинъ името "Болга" се е преобърнало на "Волга", съ което тя е известна и до днесъ.

Съсъловъ пъкъ намира че българитѣ сѫ имали името си преди още да дойдатъ около Волга, но за това все пакъ нѣма много сигурни данни.

Походи въ западна Европа съ Атила и следъ него

Въ тази часть на Европа българитѣ се задържали нѣколко вѣка, занимавайки се съ скотовъдство, търговия, земедѣлие, занаятчийство и строителство, особено на напоителни канали и укрепления, и вземайки участие като часть отъ хунитѣ въ многото имъ войни къмъ Китай, Персия и др.източни страни; а сѫщо и къмъ Византия, Италия, Германия и Франция. Специално за Италия, тѣзи нападения започнали къмъ 405 г.начело съ Аларикъ, а сѫ се засилили особено презъ времето на Атила, когато Хун-

ската държава е достигнала най-голѣмото си могущество. Следъ неговата смърть /453 г./ обаче тази огромна империя се разпаднала, а отдѣлнитѣ съставящи я народи на свой редъ и въ съюзъ съ нови племена, като - лангобарди, гепиди, готи, херули, сармати, панони и др., продължили нападенията и следъ това /5 и 6 вѣкове/, като винаги обаче се връщали обратно въ земитѣ си. Въ тѣзи нападения често сѫ вземали участие и голѣми български групи.

Самитѣ пра-българи, следъ разпадането на Атиловата държава, образували две държави: едната на Кутригуритѣ /западната/ - настанена около Черно и Азовско морета, и река Днестъръ; а другата на Утригуритѣ /източната/ - около р. Волга, Каспийско море, р.Кубанъ и р.Донъ. Споредъ Християнъ Жераръ създаването на тѣзи две държави е станало още въ 433 г./т.5/. Византийскиятъ историкъ Прокопий пише доста за тѣзи две пра-български държави, но и отъ него, както и отъ другитѣ историци, не може да се разбере защо именно сѫ създадени две държави отъ единъ и сѫщи народъ.

Така или инъче, тѣзи две държави сѫ просѫществували повече отъ 100 години, презъ което време кутригуритѣ сѫ били често съюзници на Византия. Въ 527 г. тѣхния кханъ Гродъ е билъ поканенъ въ Цариградъ, кѫдето между другото се и покръстилъ; но тъй като християнската идея не е била още твърде много разпространена средъ българитѣ, а особено средъ българското болярство, затова, връщайки се въ родината си, срещу него билъ вдигнатъ бунтъ отъ езическото духовенство, при който бунтъ той билъ убитъ и замѣстенъ на престола отъ брата си Монгуелъ /т.6/.

Кутригуритѣ, като съюзници на Византия, водили война съ източнитѣ готи, които се появили въ Ромъния и Панония; разбили ги и ги прогонили въ Италия, но самитѣ тѣ се полунастанили въ тѣзи земи чакъ до градъ Сирмиумъ /днешната Сремска Митровица въ Югославия/. По-късно, около 547 г., византийския императоръ Юстиниянъ се

напълно дезинтересирали отъ далечнитѣ си владения и отстъпили областьта Провенца - на гърцитѣ, Норикумъ/часть отъ днешна Австрия/ - на лангобардитѣ и часть отъ Панония /между Дунава и Драва/ - на българитѣ/кутригуритѣ/ и гепидитѣ /т.7/. Отъ това време между новитѣ съседи българи и лангобарди отношенията ставатъ постепенно много приятелски и тѣ почнали дори често да организиратъ съвмѣстни нападения надъ Италия, едно отъ които е станало въ 548 г. Тогава една група отъ около 6,000 лангобарди, българи и гепиди, подъ командата на сина на лангобардския кралъ Тасонъ, навлѣзли въ Италия и заели долнитѣ на рекитѣ Изонцо и Талиаменто /т.8/

Настаняването на часть отъ кутригуритѣ въ земитѣ северно отъ Дунава, и близостьта имъ до богатата Византийска империя, ги накарало да почнатъ да обръщатъ погледа си на югъ и да прескачатъ отвреме на време Дунава. Тѣзи лекомисления посещения станали причина да се влошатъ отношенията и се развали съюза съ Византия, а презъ време на кхана имъ Заберганъ да се организира въ 558-559 г. едно такова голѣмо нападение, че тѣ обсадили Цариградъ и заплашили да унищожатъ императорската власть на цѣлия Балкански полуостровъ. Юстиниянъ спасилъ тогава отсамъ-дунавскитѣ си владения съ голѣмъ откупъ, даденъ на Заберганъ, но сѫщевременно подтикналъ кхана на утригуритѣ Санделихъ да нападне съ изненада Заберганъ и да го принуди да се откаже отъ Византия /т.9/.

Това нападение уредилъ Юстиниянъ, като отправилъ до Санделихъ следното послание: "Заберганъ, кхана на кутригуритѣ, се появи предъ стенитѣ на нашата столица за да покаже предъ нашитѣ очи своята мощь, както и своето превъзходство надъ Вашия народъ. Тъй като той каза, че е посиленъ отъ Васъ, затова и той получи дароветѣ, които ние Ви бѣхме опредѣлили. Ако той е излъгалъ, ще Ви е лесно да вземете отъ него опредѣленитѣ за Васъ дарове. Ако пъкъ е казалъ истината /което вѣрваме и ние/, то тогава той, Заберганъ, ще получава дароветѣ, които ние сме

определили за Васъ" /т.10/.

Следъ това нападение кутригуритѣ се отказали отъ Византия и почнали да нападатъ отново Италия въ съюзъ съ лангобардитѣ и др., но и едновременно да враждуватъ остро съ утригуритѣ, която вражда докарала и двѣтѣ български държави да попаднатъ въ 560 г. подъ властьта на аваритѣ, а после и подъ тази на западнитѣ турци.

Първо появяване на българи въ Италия.

Това робство е принудило нѣкои български групи да тръгнатъ на западъ, но вече съ цель за настаняване. По този начинъ се явяватъ първитѣ български преселници въ Италия, за които ни споменава италянския историкъ Паоло Варнефридо, че сж дошли въ 568 г. въ съюзъ и подъ началството на лангобардския краль Албоинъ /т.11/. Тази дата е единствена, за която имаме исторически сведения за първо настаняване на българи въ Италия, но твърде вѣроятно е и преди нея да е имало други преселници българи въ Италия, защото въ една важна бележка на папа Григорий Велики се казва следното: "Блаженниятъ Петро Булгаро, свещенникъ българинъ отъ латински ритулъ, умрѣлъ въ 605 г. като кардиналъ въ Рим, е билъ роденъ въ 560 г. въ Салуссола /Италия/....." /т.12/. Тази бележка е за основание да се мисли, че и преди това е имало преселници българи въ Италия въ по-малки групи и изглежда само въ северната й часть, но все пакъ тѣ сж били познати вече въ тази страна, за да може да стане единъ отъ тѣхъ чакъ кардиналъ.

Велика България при Кубратъ.

Властьта на западнитѣ турци върху българитѣ не е траяла много дълго. Нейниятъ кханъ, голѣмия завоеватель Силзивулъ, умрѣлъ въ 576 г., следъ което държавата му се разпаднала на осемь части, споредъ броя на синоветѣ му.. Българитѣ използували това ослабване, възстанали въ 582 г., успѣли да се освободятъ и подъ началството на Орханъ и на племеника му Кубратъ, създали една голѣма мощна държава /Велика България/, простираща се отъ юженъ Уралъ, Каспийско море

и Кавказъ на западъ върху земитѣ северно и западно отъ Азовско и Черно морета /т.13/.

Самиятъ Кубратъ въ 584 г. наследилъ чичо си, а въ 602 г.сключилъ съюзъ съ Византия, спазенъ презъ цѣлия му животъ, насоченъ срещу аваритѣ, намиращи се въ Панония, и перситѣ - на югъ отъ Кавказъ. Този съюзъ помагалъ много не само на България, но повече и на Византия, заради което Кубратъ билъ каненъ тържествено въ Цариградъ и прогласенъ съ голѣми почести за византийски патриций. Интересното е, че той билъ християнинъ, но не се знае кога е билъ покръстенъ, дали като дете когато е билъ пратенъ да се учи въ Цариградъ, или по-късно - като великъ кханъ на България - при посещението му въ византийската столица /т.14/. Още по-интересното е, че неговитѣ синове не сж били християни, освенъ може би само най-малкия Алцекъ.

Кубратъ се е проявилъ като голѣмъ организаторъ, който е успѣлъ да обедини въ единъ голѣмъ народъ всички български племена и доста унгарски и фински такива, намиращи се въ горното голѣмо пространство. Неговиятъ девизъ е билъ "Обединение и редъ", съ който девизъ той е успѣлъ да създаде една здрава и силна държава, управлявана отъ него въ продължение на 60 години.

Разпадане на Велика България

Кубратъ се е мжчилъ да внуши на петимата си сина, че само въ единението е силата и затова преди смъртьта си - споредъ една стара легенда - извикалъ последнитѣ и накаралъ всѣки отъ тѣхъ да се опита да счупи единъ снопъ отъ петъ пръчки. Следъ като никой отъ тѣхъ не успѣлъ, той развързалъ снопа и по отдѣлно счупилъ всѣка една отъ пръчкитѣ, прибавяйки: "Вие виждате ефекта отъ несъгласието, затова бждете единни и нека любовьта да ви спогажда!"

Въпреки този заветъ за единение, следъ неговата смърть единството на държавата не могло за много дълго време да се удържи. Почнали крамоли между братята, които ослабили силата на централната власть, възглавявана отъ най-голѣмия братъ Батбаянъ. Тѣзи крамоли, както и постоянни-

тѣ нападения на новопоявилитѣ се хазари, станали причина тази огромна държава /може би въ продължение на 10-15 или повече години/ да се разпадне на петь части:

- Батбаянъ постепенно останалъ шефъ само на българитѣ въ земитѣ между Черно, Азовско и Каспийско морета, които обаче не дълго следъ това попаднали подъ властьта на хазаритѣ. Но изглежда че тѣ не винаги сѫ били подъ тѣхна власть, защото въ архивитѣ на византийския логотетъ /министъръ на външнитѣ работи/ Константинъ Порфирогенъ /913-959 г./ сѫ изброени и "Чернитѣ българи" отъ горната область между народитѣ, които могатъ да бѫдатъ употребени срещу хазаритѣ /т.15/. Следъ 10-ти вѣкъ вече нищо не се чува повече за тѣзи българи и се предполага, че сѫ се измесили съ други племена и по този начинъ сѫ дали примесъ при образуване на нѣколкото народи на северъ отъ кавказкитѣ планини.

- Котрагъ, втория кубратовъ синъ, който изглежда е управлявалъ най-източнитѣ провинции на Велика България презъ време на царуването на баща си и първоначално при Батбаянъ, е тръгналъ съ своитѣ хора /главно племето Кочобългари/ по Волга на северъ и образувалъ т.н. "Бѣла България" въ пространството - средна Волга,р.Кама и юженъ Уралъ. Неговата държава, водейки борби съ хазари, руси, монголи и татари, просѫществувала до 13-ти вѣкъ, когато пропаднала подъ ударитѣ на татаритѣ на Чингизъ Ханъ. Тѣзи българи сѫ приели исляма отъ Багдатския халифъ, а следъ изчезването на държавата имъ, постепенно се претопили къмъ 15 в. между башкирци, чуваши и татари, и изчезнали като народъ. Рускитѣ царе обаче до Петъръ Велики, между многото си титли, носили и тази на кханъ на България /т.16/. "Бѣлитѣ българи" сѫ издигнали много градове, между които и столицата имъ Болгаръ, останки отъ която се намиратъ сега край днешното руско село Успенское въ близина на грКазанъ.

За българитѣ отъ тази часть на Европа

имаме известни сведения отъ братята Николо и Матео Поло, които въ 1260 г. сж тръгнали съ официална мисия отъ Цариградъ за гр. Болгаръ при българския кханъ Берка. Тѣ сж пжтували по дължината на р.Волга и сж били добре приети и разведени първо въ гр. Сарай, а после и въ Болгаръ въ двореца на кхана, който симпатизиралъ на европейцитѣ /т.17/.

- Третиятъ синъ, Аспарухъ, който изглежда е управлявалъ областьта около рекитѣ Днепъръ и Донецъ /днешна източна Украйна/, се придвижилъ на западъ, навлѣзълъ въ Балканския полуостровъ и въ 679 г. основалъ днешната българска държава. Неговата сждба и тази на държавата му ни е известна.

- Четвъртиятъ синъ, Куберъ, който сигурно е управлявалъ югозападна Украйна, постепенно се придвижилъ сжщо на западъ и следъ редъ войове съ аваритѣ между 670 и 675 г., презъ Панония се спусналъ на югъ и се настанилъ въ Македония. Тамъ той образувалъ сжщо съ мѣстнитѣ славяни българска държава и дори нападналъ Солунъ, но тази държава не просжществувала много дълго, а сждбата на Куберъ не ни е известна /т.18/.

- Най-малкия кубратовъ синъ, Алцекъ, който въ случая ни най-много интересува, както изглежда е управлявалъ най-отдалеченитѣ западни провинции на Велика България - северо-западно отъ Черно море. Той е тръгналъ съ хората си общо-по-назападъ и въ 667 г. се прехвърлилъ въ Италия и се установилъ въ Беневентското херцогство, главно въ областьта Молизе с.и.отъ Неаполъ.

Настаняване на Алцекъ въ Италия.

За самиятъ начинъ на това настаняване има противоречиви сведения, но най-приемливитѣ сж тѣзи на историка Паоло Варнефридо, който по въпроса пише следното:

".....Въ това време /667 г./ кхана на българитѣ Алцекъ,не знамъ защо напусналъ родината си, влѣзе мирно въ Италия и се представи съ всичкитѣ си хора на кралъ Гримуалдъ, постави

се на негова служба и поиска да се настани на негова територия. Последният го отправи за Беневентъ при собственият си синъ Ромуалдъ, на когото заповѣда да му даде мѣста, кадето да може да живѣе съ своя народъ. Ромуалдъ го прие сърдечно и му предложи обширни области, останали до тогава пусти, като Зепино, Бояно, Изерния и много други градове съ тѣхнитѣ земи, предписвайки му да изостави досегашната си титла на кханъ, а въ бждаще да се нарича ГАСТАЛДО"/т.19/

Тази хроника показва, че настаняването на Алцекъ въ Италия е станало съвсемъ мирно и приятелски, което може лесно да се обясни, както и причинитѣ за дохождането му въ Италия.

Като управитель на най-западнитѣ български провинции, той е билъ най-изложенъ на опастността отъ аваритѣ, които по това време се намирати въ Трансилвания, Панония и часть отъ Унгария. Докато е билъ живъ баща му, той можелъ да се справя съ аварската опастность, но слѣдъ неговата смърть и особено по-късно, когато несъгласията между петимата братя станали толкова голѣми, че Алцекъ не можелъ вече да чака помощь отъ тѣхъ, решилъ да се придвижи още по-назапад и да влѣзе въ връзка съ преселилитѣ се презъ миналия вѣкъ въ Италия свои сънародници. Между последнитѣ по това време е имало отъ тѣхъ, които се били доста издигнали и заемали разни високи постове при лангобардския кралъ Гримуалд и тѣ сигурно сж му издействували едно мирно и добро настаняване въ южна Италия въ окржзитѣ Беневенто, Кампо Басо и Акуила - тогава почти обезлюдени вследствие голѣмитѣ епидемии въ 599 и 604 г. и лепрата презъ 619 г.

Самиятъ градъ Беневенто не е билъ даденъ на българитѣ, защото той е билъ седалище на лангобардския дукъ - управитель на областьта.

Алцекъ уредилъ като своя столица сегашното градче Канталупо ди Бояно. Споредъ Д'Амико името "Канталупо" идо отъ българското название "Кханъ-телепедъ" т.е. резиденция на кхана, защото Алцекъ, въпреки че за лангобардитѣ е станалъ гасталдо, за българитѣ сигурно си е оста-

налъ до края кханъ /т.20/.

Относно името "гасталдо" пъкъ /пакъ споредъ сѫщия авторъ/, то е немска дума и идо отъ "гау штатт" или на сегашния немски езикъ "штатт халтер" - т.е. губернаторъ.

При настаняването си въ тѣзи области, българитѣ сѫ получили пълна свобода и известни привилегии, но никаква автономия, каквато не е била допустима въ централизираната лангобардска държава. По тази причина днесъ нѣма повече никакви сведения зъ Алцекъ и за неговото семейство, още повече, че споредъ лангобардското право дори и кралската власть, както и всички други благороднишки постове и титли не сѫ били наследствени, а само избираеми.

По този начинъ българитѣ на Алцекъ се настаняватъ за винаги по тѣзи мѣста, и Италия става за тѣхъ нова родина. Езика си от течение на времето изгубватъ, така както сѫ го изгубили и тѣхнитѣ сѫбратя дошли съ Аспарухъ и Куберъ на Балкана; както - сѫщо лангобардитѣ въ Италия, франкитѣ - въ Франция и много други народи, попаднали въ средата на по-многобройни и по-културни отъ тѣхъ други народи. Нѣкои белези обаче, като отдѣлни думи отъ първоначалния имъ говоръ, носии, расови и характерни черти и др. отличаватъ твърде много тѣзи наследници на пра-българитѣ отъ останалата часть на днешния италянски народъ. Д-ръ д'Амико изчислява, че днесъ има къмъ 700 селища въ Италия отъ български произходъ, съ едно население между 1,400,000 и 3 милиона души. Компактни маси отъ тѣхъ днесъ има въ областьта Молизе главно, но твърде много ги има и въ другитѣ области на Италия като Ломбардия, Емилия, Тоскана, Марке и Умбрия - въ сев. и средна Италия, и въ Пулия, Кампания и дори Калабрия - въ южна.

Днесъ твърде мѫчно може да се каже кои отъ тѣхъ произхождатъ отъ българитѣ дошли съ Алцекъ и кои съ Албоинъ и по-рано, но това не е и много интересенъ въпросъ. По-важното е друго, именно, че презъ цѣлия [illegible] отъ V-тия вѣкъ насамъ името на българ[illegible] постоянно се чува въ Италия,

отн . ло като неприятели, а после като добри и достойни граждани на страната, че италянската история е пълна от доста много събития, а архивитъ съ документи за тѣхъ; а също и че днесъ все още тѣхнитѣ следи не сѫ заличени и отъ тѣхъ може да се черпятъ доста данни за миналото на този уро-алтайски коренъ на нашия народъ.

Религия на пра-българитѣ

Относно религията на пра-българитѣ изобщо нѣмаме много голѣми сведения, но отъ това, което се знае е известно, че тѣ сѫ имали само единъ богъ - Тенгри или Тангра, който е билъ единъ безличенъ богъ на небето. Други богове или по-висши религиозни представи не е известно да сѫ имали тѣ /т.21/. Между тѣхъ обаче е имало доста християни и то по-скоро не отдѣлни личности, а изглежда цѣли групи, споредъ това дали началницитѣ имъ сѫ били покръстени или не. Знае се съ положителность, че великия кханъ Кубратъ е билъ християнинъ, а отъ синоветѣ му изглежда само Алцокъ, но бил голѣма сигурность. До последното заключение се идва поради туй, че следъ заселването на българитѣ въ Италия, тѣ сѫ издигнали навсѣкѫде, кѫдето сѫ се настанили, черкви все съ името на св.Андрея. А това не е случайно, защото апостолъ Андрея, преди да умре въ Патрасъ, е правилъ дълги странствувания изъ страната на "скититѣ", т.е. въ пространството сев.източно, северно и сев.западно отъ Черно море, което пространство тогава се е населявало отъ българитѣ, маджаритѣ и аваритѣ, и е покръстилъ доста отъ тѣхъ /т.22/. За тѣзи народи той е станалъ главния светия, затова и навсѣкѫде тѣ по-късно сѫ му издигнали много черкви. Въ Италия сѫщо има доста храмове съ името на този светия, и като се проследи историята имъ, навсѣкѫде почти ще се намѣри, че тѣ сѫ строени все отъ българи.

Угелли и Орсини разглеждатъ духовния животъ въ Беневентското херцогство и, говорейки за разнитѣ черкви, споменаватъ за тази въ Бенавенто - св.Андрея де Палофернусъ. А понеже Па-

лофрикусъ е старото римско наименование на областьта северо-западно отъ Черно море, отъ където сж дошли българитѣ, затова той намира, че тя е стара българска черква/т.23/.

Въ Неаполитанската архива "Реги неаполитани архиви монумента" т.V е казано, че въ сградията на черквата св.Андрея въ Стило /Калабрия/ през 1092 г. живѣели българи/т.24/.

Въ Неаполитанската гръцка хроника "Силлавусъ грекарумъ мембранарумъ" има две дипломи /док. 104 и 105/, въ които се говори за дарения на българския манастиръ св.Андрея, направени въ 1129 г./т.25/.

Въ споменатата вече книга на Угелли се чете още, че въ 1148 г. епископа на гр. Фермо билъ българинъ на име Булгано, който въ единъ актъ, написанъ лично отъ него, дава сведения за българската община св.Андрея отъ Монте Сикко/т.26/.

Въ "Акта империи инедита" отъ Винкелманн се чете, че на 21.12.1209 г. императора Отонъ IV при посещението си въ гр.Терни подарилъ на черквата въ Аретина между другитѣ български земи и имението на черквата св.Андреа, наречено Вакаречча /т.27/.

Има още много черкви и села въ цѣла Италия съ имена все на св.Андрея като напримѣръ: св. Андрея ди Гориция, св.Андрея ди Варбарана, св. А.ди Фоджа/Гонуа/, св.А.Анаса, св.А.ди Баньоло, св.Андрея инъ Казалс, св.А.Догерия, св.А.Пелаго, сжщо св.Андрея въ Тревизо, Аньозине/Бреша/, Вадиа Калаброна/Ворона/. Вуссето е Торрилле/Парма/, Кампадарессо/Падуа/, Касине е Кареццано/Алесандрия/, Кастелфранко Вето/Тревизо/, Кастелнуово ди сотто/Реджо Емилия/, Коккио Тревизого/Варезе/, Филимпополи/Форли/, Джальоне/Торино/, Говалдо /Волуно, Медезано/Парма/, Могидоро/Болоня/, Ровато/Бреша/, Ровена/Комо/, Мондавио/Пасаро/, Белведере Маритимо/Козенца/, Рончетта е монте Санъ Джулиано/Сицилия/ и много още други /т.28/.

Освенъ чистото християнство, презъ средниятѣ вѣкове въ Италия е било много разпространено между българитѣ тамъ, а и между много италянци, богомилството - едно сектанско учение съ рели-

гиозно-политико-социален характер, създадено в България от попъ Богомилъ през времето на българския царь Петъръ /928-969 г./. Това учение се е прехвърлило през X и XI вѣково в Италия подъ името Катари или Катарани, а сѫщо и въ Франция - като Албигойство. Въ Италия то е имало 16 подсекти; а къмъ 1035 г. богомилитѣ въ провинциитѣ Ломбардия, Марке и Умбрия сѫ имали вече и епископъ българинъ на име Марко /т.29/. Сѫщо се знае, че въ 1212 г. епископъ на българскитѣ богомили въ Тоскана е билъ българина Филипъ Паторнонъ, който е разширилъ своето влияние отъ Пиза до Ареццо. По това време въ Флоренция е имало и нарочно българско духовно училище /т.30/.

Държавна организация и управление

Начело на българската държава е стоялъ Кѫнигиякханъ/хаганъ/, т.е. Царь /Великия кралъ, или Кралъ на кралетѣ/. Само кханъ/хаганъ/ е била титла, равняваща се на кралъ, произлизаща отъ ка-ханъ, което значи пъкъ князъ на князетѣ, или може би равняваща се на западната титла принцъ.

Канханъ е билъ първия помощникъ на кхана въ военно отношение, нѣщо като сегашния воененъ министъръ, или на началника на щаба на войската.

Тарханъ е билъ военачалникъ отъ типа на сегашнитѣ генерали, но сѫщовременно може би е билъ и областенъ управитель.

Копанъ е воененъ чинъ или военна длъжность отъ по-низъкъ рангъ.

Колуваръ и комитъ сѫ били управители на по-малки области или окрѫзи /т.31/.

Имало е и аристокрация, която се е дѣлела на две степени: висша - боилади или боляри, и нисша - багаини или бегове. Шесть отъ боляритѣ сѫ били въ постоянния съветъ на кхана, нѣщо като министерски съветъ; а общо боляритѣ се дѣлили на външни и вътрешни. Тѣзи сведения сѫ инсирирани главно отъ книгата на византийския императоръ Константинъ Багрянородни - "За администрацията на империята", въ която е описанъ

поздрава, който логотета /министъ[illegible] в двореца на Византия/ отправ[illegible] [illegible]сланници при императора и който гласи: "Какъ сѫ шестьтѣ велики боляри? Какъ сѫ и останалитѣ външни и вътрешни боляри? Какъ е народното събрание? ....."/т.32/.

Ханътъ е продължавалъ властьта си по наследство. Той е ималъ неограничена власть, но въпреки това всички важни решения, като обявяване на война, разхвърляне на лагери, разни планове по управлението и др., е вземалъ не самъ, а следъ "изслушване на въоражения народъ" т.е. не нѣщо като народно събрание отъ цѣлата войска, въ която сѫ влизали всички мѫже, способни да носятъ оръжие.

Самиятъ народъ е билъ раздѣленъ на орди, всѣка отъ които се е състояла отъ племена, а последнитѣ се дѣлѣли на отдѣлни родове. Начело на ордата е стоялъ ханъ. Всѣки ханъ, както и самиятъ хана, освенъ общата войска, е ималъ и своя лична гвардия отъ хора, наречени [illegible]ури /т.33/.

Отъ настаняването на Алцек въ Италия [illegible], тази българска държавна уредба постепенно е измѣнила и българитѣ се принудили да възприемѣтъ лангобардската такава, а сѫщо и писаното [illegible]обардско право. За последното може би Алцек [illegible] се е задължилъ предварително предъ лангобардския кралъ Гримуалдъ. Тази е причината, за [illegible] отъ българитѣ въ Италия не е останалъ нищо къмъ писаниятъ законъ въ италянското право. Имало е малко запазени въ италянския езикъ само нѣкои думи отъ правно значение, като напр. "биро"/агентъ отъ юридическата полиция/, която дума идва отъ прабългарското "биръ" - т.е. едно, или нѣщо като първенецъ /Т.34/.

<u>Битъ на прабългаритѣ.</u> Пра-българитѣ сѫ били единъ конетъ, но не и дивъ скитически народъ. Тѣ сѫ живѣли дълго въ съседство съ Китай и [illegible]приели много отъ старата китайска култура, а по-късно и отъ персийската и арабската такава; [illegible] при настаняването си въ Европа, тѣ сѫ [illegible] вече единъ доста издигнатъ въ културно отношение народъ.

Тѣ сѫ познавали много добре земедѣлието, а нарочно за Италия, тѣ сѫ, които сѫ донесли ориза и сѫ научили италянския народъ на обработването му. Сѫщо, поради дългото си живѣене край голѣмитѣ реки въ Азия и край Волга, Донъ, Днестъръ, Днепъръ, Прутъ Дунавъ, Сава и др., тѣ сѫ знаели много добре изкуството за правене на напоителни канали, което изкуство донесли и развили въ Италия /т.35/.

Тѣ сѫ били още и голѣми майстори въ кожарството, каквито сведения имаме за българскитѣ заселници по долината на река Арно въ Италия, които сѫ изработвали единъ типъ хубава кожа, наричана и до сега при днешната ѝ изработка куойо булгаро /българска кожа/т.36/. Въ връзка съ кожарството били развити и разни занаяти по правенето на седла, хамути и др. кожени издѣлия. Правели сѫщо и ризници за хора и коне, но не отъ тежки желѣзни брони, а отъ костени люспи.

Били добри търговци, знаели и тъкачното изкуство, като правели не само груби шаечни платове, но и финни тъкани. Женитѣ пъкъ били майсторки на разни шевици, извезани отъ сърма и разноцвѣтни конци. Били сѫщо голѣми майстори въ строителното изкуство и особено въ укрепителното военно дѣло.

Относно семейството на пра-българитѣ, трѣбва да се каже, че докато сѫ кръстосвали още степитѣ на Азия и изт.Европа сѫ били полигами, но стабилизирайки се и особено следъ приемане на християнството, тѣ сѫ създали едни съвсемъ здрави нормални семейства, /както казва д'Анико/ които могат да се взематъ за примѣръ на вѣрность, скромность, пестеливость и гостоприемство въ Италия. Жената, споредъ сѫщия авторъ, споредъ Каницъ въ съчинението му "Ла Булгария" и споредъ Сѫсѫловъ, не е била потиснена и поставена на по-долно стѫпало отъ мѫжа, както при турци, китайци и др. народи въ минало то. Въобще жената и майката сѫ били равни на мѫжа и синоветѣ.

Мъртвитѣ сѫ били дълго оплаквани отъ цѣлия родъ, а надъ гробоветѣ на падналитѣ на бойното поле издигали малки купчинки, наречени Йокса.

Относно културнитѣ отпечатаци, които прабългаритѣ сѫ оставили, на първо мѣсто трѣбва да се спомене за раздѣлението на времето. Тѣ сѫ имали единъ своего рода календарь съ основа лунната година. Най-голѣмата единица за време обаче не е била годината, а периода - състоящъ се отъ 12 години, всѣка една отъ които е имала свое име/така както сега имаме имена на месецитѣ/.

Имената на годинитѣ отъ този периодъ сѫ били имена на разни животни както следва: 1-а година се е казвала СОМОРЪ /което значи на старобългарски езикъ мишка/, 2-а - ШЕГОРЪ или СИГОРЪ /волъ/, 3-а - БЕРЪ /вълкъ или пантера/, 4-а - ДАВШАНЪ или ДЕАЗАНЪ /заекъ/, 5-а - ВЕРЕМЪ или ВЕРЕНЪ /високосна/, 6-а ДИЛОМЪ /змия/, 7-а - АДГОРЪ /конь,айгъръ/, 8-а - ТЕКЮ /овенъ/, 9-а не се знае, 10-а - ТОХЪ или ТОКСЪ /кокошка/, 11-а - ЕТХЪ ил ИТЪ /куче/ и 12-а - ДОКСЪ ил ДОНСЪ /свиня/.

Всѣка година е била раздѣлена на 12 месеци, като на всѣки 5 години сѫ прибавяли по единъ месецъ за да корегиратъ разликата между лунната и слънчевата година.

Месецитѣ не сѫ имали имена, а само нумера. Първиятъ месецъ е билъ ЕЛИМЪ /първи/, втория - не се знае, 3-я - ВЕЧИМЪ, 4-я - ТУТИМЪ, 5-я - БЕХТИМЪ, 6-я - АЛТИМЪ, 7-я - ЧИТИМЪ, 8-я - ЗЕХМЕНЪ, 9-я - ТВИРИМЪ, 10-я, 11-я и 12-я не сѫ известни, но имайки се предвидъ турския и други уро-алтайски езици, учонитѣ сѫ на мнение, че втория месецъ сигурно се е наричалъ ИКЕМЪ, 10-я - ЛИКИМЪ, 11-я - ЛИКЕЛИМЪ и 12-я ЛИКИКЕМЪ /т.37/.

Тѣ сѫ имали и своя азбука, но за жалость на нея днесъ нѣмаме запазени никакви писмени документи, освенъ тукъ-тамо нѣкои паметници, останали отъ това време - като Мадарския конникъ край днешния български градъ Шуменъ и

други въ Унгария, по които паметници има написано по нѣщо на тази пра-българска азбука - разчетена отъ унгарския ученъ Геза Фехеръ.

Пра-българитѣ сѫ разбирали и отъ скулптурата и изобразителното изкуство, но разбира се, въ по-примитивна степень и то главно при изработването на надгробни паметници. Въ това отношение, освенъ Мадарския конникъ, който представлява една грамадна скица на конникъ, издѣлбана върху отвеснитѣ скали при старата българска столица Плиска край градъ Кумень по заповѣдь на кханъ Омуртагъ въ честь на покойния му баща великия кханъ Крумъ, има и доста други надгробни паметници и др. предмети, запазени въ Виенския музей като най-богатата въ това отношение свѣтовна колекция отъ български предмети. Тамъ напримѣръ могатъ да се видятъ разни български жертвени купи, украсени колани, огърлици, украшения за юзди и седла, оръжия и др.

Следи отъ пра-българитѣ въ разнитѣ италянски официални документи.

Следъ като сѫ се заселили въ Италия, пра-българитѣ първоначално сѫ живѣли въ компактни маси, но постепенно сѫ се разпръснали на по-голѣми или по-малки групи изъ цѣла Италия, затова и днесъ се срещатъ документи за тѣхъ изъ архивитѣ на почти всички италянски градове. Ето и нѣкои по-интересни отъ тѣхъ, дадени въ хронологически редъ:

- Презъ месецъ декомврий 571 г. градъ Тичино станалъ столица на лангобардския краль Клефи; а по сѫщото време като дукъ /управитель/ на града билъ назначенъ нѣкой си ЗАБАНЪ. Името му, споредъ д'Амико, нѣма нищо общо съ лангобардскитѣ имена. Той намира, че е пра-българско, защото, разглеждайки го етимологически, среща дума подобна на него въ днешния турски езикъ - именно Забитъ, което значи офицеръ; а въ японския - Саибанъ /сѫдия/ т.38.

- Въ най-голѣмата отъ Беневентскитѣ архиви "Хроникон санта Софие", писана на гръцки,

се среща, че въ 834 г. Принцъ Сикардо подарилъ на игумена Роффридо една гора, следъ като я отнелъ отъ българина Граузолфо /т.39/.

- Въ "Реги Неаполитани Архиви Монументи" /т.I,стр.2/ въ единъ актъ отъ 951 г. се говори за св.Петъръ отъ Петерно, за черквата св.Андрея и за българи /т.40/.

- Отъ Капасо научаваме, че още отъ 970 г. българитѣ въ Неаполъ сѫ имали свой собственъ кварталъ близо до градската врата св.Дженаро, който до 1400 г. се е наричалъ Сумма Платеа; а на университетската улица въ сѫщия градъ е имало построена презъ VII вѣкъ българска черква св.Андрея, запазена и до сега следъ като е била подновена въ 1700 г./т.41/.

- Въ другъ актъ на "Реги Неап.Арх.Монумента", датиранъ въ 978 г. въ гр. Помилиано, се споменава за една мѣстность, наречена Карикту-ра, и за наследницитѣ на българин Алигерни Булгари /т.42/.

- Въ документъ 407 на "Кодиче Дипломатико Карензе", издаденъ въ Лучера, се вижда, че презъ 989 г. въ замъка Монте Ротаро се намирало лозето на единъ българинъ /т.43/.

- Въ регистритѣ на архивата на средновековната държавица Лука се намиратъ твърде много данни за разни българи. Така напримѣръ въ документъ 206 отъ 1067 г. се говори за имота на Булгаро, синъ на българина Джерардо Луппи. Сѫщо въ документитѣ №№ 75,84,153,193,208,223, 289,419,505,533,579 и т.н. на сѫщата архива се говори все за разни българи /т.44/.

- Отъ Перренсъ научаваме, че презъ средни-тѣ вѣкове въ Флоренция е билъ твърде силенъ българския графски родъ Кадолинджи; и че въ 1068г. св.Джовани Гуалберто е билъ поканенъ отъ графъ Кадолинджо Гулиелмо Булгаро да стане игуменъ на манастира св. Салватере въ Сеттимо на пътя Флоренция - Пиза /т.45/.

- Въ гореспоменатата вече архива "Реги Неап.Арх.Монум." т.IX се казва, че въ 1076 г. българина Стефанъ Булгано отъ Неаполъ е полу-

чилъ благородна титла; а сѫщо и че въ 1086 г. една улица Поцуоли /Неаполъ/ е била наречена на името на българина Булгаурси /т.46/.

- Въ Неаполитанската гръцка хроника "Силабусъ грекарумъ мембранарумъ" въ документи №№ 150 и 152 се казва, че Роберто де Террумъ въ 1154 г. направилъ дарение на черквитѣ св. Деипара и св.Стефанъ въ Калабрия, и като свидетель е билъ българина Руджиеро Булгаро/т.47/.

- Въ документъ № 45 на "Кодиче дипломатико норманно ди Аверса" се казва, че въ 1142 г. монаха Джовани Зилулфо подарилъ на черквата св.Павелъ въ сѫщия градъ /Аверса/ разни земи, между които била и българската черковна община св.Андрея Аверски /48/.

- Угелли на друго мѣсто пише, че презъ времето на папа Инокентий II /1130-1143/ епископа на Верчелли на име Ардидзоне билъ потомъкъ на благородници българи отъ сѫщия градъ. Неговиятъ баща се казвалъ Имолия /т.49/.

- Въ "Кодиче дипломатико Барезе" се споменува за нѣкаква българка на име Курадонна, дъщеря на Кирамария /1181 г././т.50/.

- Въ "Кодиче дипломатико Амалфитано" намираме, че презъ средниятѣ вѣкове града-република Амалфи, недалечъ отъ Неаполъ, е билъ населенъ съ твърде много българи, които били съ голѣмо влияние, особено презъ норманското владичество. Въ док.№ 159 на сѫщия кодексъ се говори за нѣкаква продажба, направена отъ дъщерята на българина Мансонистъ Булкани въ 1156 г.; а въ другъ документъ се казва, че въ 1186 г. игуменъ на манастира св.Лоренцо въ Амалфи била Анна, дъщеря на българина Алфиеро Булгари/т.51/.

- Споредъ Морена, споредъ Муратори и споредъ една паметна плоча, поставена на стената на черквата санъ Проколо въ Болоня, единъ отъ най-голѣмитѣ учени на своето време, умрѣлъ въ 1166 г. въ сѫщия градъ, е билъ българина

юристъ проф.Дръ Булгоро. Той е билъ ученикъ на италянеца Ирнерий и се счита за основатель на Болонския университетъ. Булгаро е билъ викканъ въ 1158 г. въ Ронкалия отъ императора Фридрихъ Барбароса като председатель на една четиричленна комисия отъ учени юристи за разрешаване спора му съ папа Александъръ III и съ италянскитѣ свободни градове кой именно да бъде носитель на правото въ империята. Болонския университетъ нѣколко стотинъ години е носилъ името "Курия булгари" /което значи нѣщо като "Български домъ за юридическа наука"/, а университетската черква и до сега носи името "Санта Мария деи Булгари" /св.Мария на българитѣ/ т.52/.

- Отъ Винкелманнъ научаваме, че Фредерикъ II презъ май 1238 г. въ Кремона съ декретъ подновилъ привилегиитѣ, дадени отъ Фредерикъ I на 4.2.1153 г. на Райнерио и на българина Джизулфо дел'Булгаро и на сина му Умберто /т.53/.

- Споредъ д'Амико около 1100 - 1200 г. долината на Зезиа е Черво, както и пространството между Милано и Бергамо сж били населени отъ българи /т.54/.

- Въ "Стория универсале" отъ Канту четемъ, че на 4.4.1258 г.въ храма св.Амброджо въ Милано е имало голѣма черковна служба, на която сж присжствували много военни началници и васали, между които е цитиранъ и българина Булгаро ди Пустерла. Сжщиятъ е билъ губернаторъ на градъ Сиена до 1266 г./т.55/.

- На друго мѣсто въ книгата на Угелли се чете, че 4.1.1290 г. папа Николай IV провъзгласилъ за 40-ти епископъ на града Перуджа българина Булгаро Монтемелино отъ сжщия градъ /т. 56/.

- Въ Въ друга неаполитанска архива срещаме, че нотариусъ на островъ Искиа при Неаполъ въ 1308 г. е билъ българина Джованни Булгаро /т. 57/.

- Въ цитираната по-горе книга на Винкелманнъ, на друго мѣсто се говори, че на 17.12. 1310 г. императоръ Хенрихъ VII потвърдилъ на контъ ди Масино, между другитѣ владения, и българската крепость Каструмъ Булгари/т.58/.

- Въ миланскитѣ "Регистри висконтеи" въ актове №№ 74 и 75 е изнесено, че дука на Милано презъ априлъ 1399 г. билъ направилъ размѣна на блага съ българина Амброджо Булгароно /т.59/; а въ актове №№ 81 и 83 се казва, че на 23.5.1417 г. българскитѣ благородници отъ градъ Верчелли представили на миланския дукъ адресъ за вѣрность, а презъ май сѫщата година направили сѫщото и българскитѣ обитатели на града /т.60/. Въ актъ № 158 пъкъ се казва, че презъ 1440 г. феодалнитѣ владения на Антонио де Верте, обитавани отъ дука на Милано, били земи и мѣста български/т.61/.

- Въ "Архивио ди стато ди Сиена", между другото, се намира и една бележка за старитѣ известни семейства на града, и между тѣхъ е показано и това на българитѣ Булгарини /1482-1561 г./ т.62/.

Освенъ тѣзи и други документи изъ разнитѣ италянски архиви, даващи сведения за заседналитѣ въ Италия българи, други интересни доказателства за тѣхъ сѫ запазенитѣ и до сега тѣхни народни носии, които сѫ много прилични на тѣзи на българитѣ отъ Балкана, особено на македонскитѣ и троянскитѣ /вижъ приложенитѣ накрая фигури/; сѫщо нѣкои думи отъ изчезналия пра-български езикъ, вмъкнати сега въ италянския говоръ, и наименованията на нѣкои географски мѣста.

<u>Стари български наименования на италянски географски мѣста.</u>

Като стари български наименования на италянски географски мѣста, на първо мѣсто трѣбва да се отбележатъ тѣзи съ коренъ "булг" и "болг". Съ този коренъ

сж известни имената на следнитѣ географски мѣста: Болгеръ /въ околията Трето/, Булчаго, Булчагетто, Булгаро грасо, Булгаро и Булгарелло /окол. Комо/, Болгаро /ок.Бергамо/, Болджано /ок.Милано/, Булгерия /ок.Чезена/, и река Булгано, планина Монти Булгерия и община Челле ди Булгерия - въ южна Италия.

Съ коренъ "булг" и болг" има и днесъ много италянски фамилни имена като: Булгари, Булгарелли, Булгарини, Булгерини, Булгарони, Булгаро, Болгери, Болгарини, Болгарони, Бугарини и т.н., носителитѣ на които сж все далечни наследници на прабъблгаритѣ.

Освенъ съ тѣзи корени, срещатъ се и названия съ други два корена отъ пра-български произходъ - именно "кара",което означава нѣщо черно като "карбоне"/въглища/ и втория коренъ "кан", като споменатото вече Канталупо ди Бояно.

Съ коренъ "кара" сж известни следнитѣ населени мѣста: Караско/въ околията Генуа/, Караманя, Карасоне и Каральо/ок.Кунео/, Караня /ок.Калицано Заваня/, Каранца/Лигурия/, Карате/Милано/, Каранеро/Комо/, Карата/новара/, Караваджо/Бергамо/, Каравате/Варезе/, Каравоника/Империя/ и т.н.

Има сжщо и много имена днесъ съ коренъ "кара", като: Карадонна, Карадонио, Карапелле, Караунко и т.н., особено между населението на областьта Молизе.

Съ корена "кан" има сжщо доста имена на населени мѣста, като: Кансула, Санталиче, Канзано, Кантано и др./т.63/.

<u>Български думи въ сегашния италянски езикъ</u>

Старинтъ български езикъ, който е билъ говоренъ още нѣколко вѣка следъ заселването на пра-българитѣ въ Италия, днесъ е вече напълно изчезналъ, но все пакъ срещатъ се още нѣкои думи отъ него, останали за употрѣба и въ днешния италянски езикъ, които думи сж открити отъ д'Амико чрезъ сравнението имъ съ подобни думи отъ другитѣ, живи

днесъ и близки на пра-българския говоръ, езици - като турски, унгарски, японски и др. Тѣзи думи сѫ следнитѣ:

1.АББУРРАТО /съответствуващо на друга дума отъ чистия италянски езикъ "Аввинацца-то"/, което на български значи - напилъ се. Иде отъ пра-българската дума "БОР", която се среща въ днешния унгарски езикъ съ значение на "вино".

2.АРРАС /лонтано/ и АРРАСА /аллонтанарс/ - далече и отдалечавамъ. На тѣзи думи подобна се среща днесъ въ унгарския езикъ "Арра ла" съ сѫщото значение.

3.КАЛАЗАК /гйоттонс и дивораторс/ - лакомникъ,хищникъ. Дава да се мисли за унгарското "хал-ê-е-сай-ак", което значи уста на риба.

4.КАПАНЕ-ГАББАНО /мантелло кон маникс/ - типъ палто съ рѫкави. Подобни думи има въ турския езикъ днесъ "Гюббе" и въ унгарския "кьопени" и "кабат", съ значение на горна връхна дреха.

5.КАРРИНЯ /детто ди пекора нера/ - черна овца. Иде отъ татарския коренъ "кара",който и въ турския езикъ е съ сѫщото значение на нѣщо черно.

6.КИНК /каррет ино/ - количка, или кола безъ ритли. Сродна дума има въ унгарския езикъ "хинтô", съ значение на кола съ две колела.

7.ЧЬОК, ЧИК /номе е рикиамо дел майале/ - име и извикване на прасе. Съответствува на монголското "чу", което значи свиня.

8.ЧУОТТЕ или ЧОТТЕ /пълно, закрѫглено, дебело/. Тѣзи думи се употрѣбяватъ особено за пълни деца, или както на български би се казало за тѣхъ "дебелачко". Сѫщо и тѣзи думи идатъ отъ монголската дума "чу" /свиня,прасе/.

9.КУТИНО /поццетто формато да сордженте

о да корсо д'акгуа/ - кладенче или локва, образувана отъ изворъ или отъ течение на вода. Има връзка съ турското "гу-ю" и съ унгарското "кут", съ значение на кладенецъ или чешма.

10.КУТТОРЕ /тино ди раме пер аттинджере акгуа/ - буре отъ клони за вадене на вода. Думата е съставена отъ унгарското "кут" и отъ татарския коренъ "юр". За "кут" вече се говори, а "юр" значи праздно пространство, но сѫщо и сѫдъ за нѣщо.

11.Е-Ю-ВА /е кози сиа/ - е, така да бѫде. Тази фраза се произнася само отъ населението на италянския градъ Йелзи, когато се иска да се изрази покорство, пълно съгласие или помирение. Съответствува на турското "ве-ойле-вар" и на унгарското "ёш-удь-ван" фрази съ сѫщото значение.

12.ЙАТТЕ-МАЙМОНЕ /Гатто шиммиа/ - маймуна. На днешния български езикъ се казва "маймуна", което показва, че тази дума е отъ пра-български произходъ, а не отъ славянски. На унгарски се казва за сѫщото животно "майом", а на турски "маймун".

13.МАРРАК /колтелло фисо/ - ножъ. Въ турския езикъ се среща думата "мизрак", което значи копие или желѣзна пръчка.

14.МОШе, МОСКе /гатто/ - котаракъ. "е" се произнася меко, средно между "е" и "ѫ". Отговаря на българската шопска дума "мачка", която е сѫщо отъ пра-български произходъ, сѫщо на унгарската дума "мачка" и на китайската "мо" - всички все съ значение на котка. Въ литературниятъ италянски езикъ се среща думата "мичо" /котаракъ/, която се счита, че е едно видоизмѣнение на МОСКе и е значи и тя вѣроятно отъ пра-български произходъ.

15.ЛАНГАРОНЕ /гъоттоне, ингордо/ - лакомъ алченъ. Има връзка съ монголското и китайското "ланг", което значи "вълкъ".

16.ОРТЕ, ОРТЕ /гуардате, гуардате!/ -гледайте, гледайте! Въ унгарскиятъ езикъ има дума "ôр-тек", а въ турския - "г-ьор-мек", които значатъ гледайте и гледъмъ.

17.ОМАДЖО - подаръкъ съ голѣма почить. Д-ръ д'Амико намира, че сѫщо и тази дума е отъ български произходъ, като я сравнява съ турската дума "омин", което значи вѣрность.

18.РРОББЕ /стоффа, апито/ - платъ, облекло. Съответствува на турската дума "руба", което значи сѫщо облекло.

19.ШЕРТЕ /канаяетто д'акгуа д'аффлусо алле горе деи мулини/ - каналче за приливъ на вода въ улеитѣ на воденицитѣ. Иде отъ монголската дума "ши", което значи вода, и "ер" или "ет" - вена.

20.СОТЕНе, СОТЕРе /скиера, катерва/ - редъ, множество. Въ рускиятъ езикъ има двѣ думи "сотние" и "сотника", които сѫ отъ татарски произходъ и които иматъ значение на редъ, колота. Тѣзи думи сѫ влѣзли въ руския езикъ отъ донскитѣ и воложки казаци, които сѫ наследници на пра-българитѣ и хазаритѣ отъ областитѣ около Волга и Донъ.

21.ТЕЛЕ-ТЕЛЕ /пиено-пиено, дзеппо-дзеппо/ - пълно-пълно, или натрупано. Въ унгарския езикъ се среща думата "тельеш", а въ турския - "долу", съ значение на "пълно".

22.ТИ-ТИ /рикиамо делле галлине/ - извикване на кокошки. Има връзка съ унгарската дума "ти-ук" и съ турската "та-вук", които и двѣтѣ значатъ кокошка.

23.ТОЦЦЕ /тоццо, пеццо/ - късъ, часть, парче. Тази прабългарска дума е преминала и въ литературния италянски езикъ. Тя има връзка съ турската дума "тоц", която значи дребни нѣща, трици и прахъ.

24.ВАРТА /аспеттаре/ - чакамъ. Съответ-

ствува на унгарския глъголъ съ сѫщото значение "вар-ни", особено пъкъ въ миналата му форма "вар-таи" /аспеттаи/ - чакахъ, която на унгарски е "вар-там". Д'Амико намира голѣмо сходство на този глаголъ и съ немския такъвъ "вартен", и предполага, че този немски глаголъ е една монголска инфилтрация въ немския езикъ, защото той не се срещалъ въ всички стари немски диалекти въ миналото, а го е имало главно въ южнитѣ диалекти на Германия.

25. ЦЕК, ЦИК /малка, малко - пикола, пиккоро/. Въ тибетския езикъ има дума "ца", която сѫщо значи малко.

26 ЦИШ /грас. спечие дел латте/ - масло. Съответствува на унгарското "цир" /масло/ и на българското "сир-ене", която дума въ българския езикъ трѣбва сѫщо да е отъ пра-български произходъ.

27. ЦИЦЦА /маммелла/ - цица и на български, която дума сигурно пакъ е отъ пра-български произходъ. /т.64/.

Народни обичаи, танци и характеръ

Средъ населението на областьта Молизе главно, има запазени много обичаи [illegible] ки до сегашнитѣ български, като например свадбенитѣ обичаи, оплакването на мъртвитѣ, празднуването на нѣкои празници и други, което показва духовната имъ връзка съ българитѣ отъ Балканския полуостровъ. Сѫщо хорѫта, особено народниятъ имъ танцъ подобенъ много на българската ръченица, сѫ много близки до българскитѣ отъ днешна България; а семействата и живота въ тѣхъ сѫ подредени почти по сѫщия начинъ както тѣзи у насъ.

По характеръ пъкъ, тѣзи хора сѫ сѫщитѣ здрави реалисти, както и българския народъ, и се доста различаватъ по темпераментъ отъ посантименталнитѣ си сегашни сънародници отъ латински произходъ. Затова сега между тѣхъ порѣдко се срещатъ /както казва д'Амико/ голѣми

пости, художници, артисти и други хора на изкуството; но излизатъ отъ средата имъ голѣми духовници, знаменити лѣкари, проницателни юристи, храбри войници и т.н. Тѣхниятъ реализъмъ е напълно съотвѣтенъ на този на българския народъ, който /пакъ споредъ д'Амико/ е единствения народъ въ свѣта, който е създалъ прозата преди поезията /т.65/.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ И така, може да се каже, че следитѣ, които пра-българитѣ сѫ оставили въ дневна Италия, сѫ доста силни и при едно по-добро проучване отъ специалисти изъ огромнитѣ папски и други библиотеки въ Италия, биха могли да се намѣрятъ още по-ценни документи, които да дадатъ едно още по-пълно освѣтление върху този старъ и не тъй добре проученъ клонъ отъ пра-българския народъ.

---o---

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ КЪМ ТЕКСТА

1. Quaternus de excadenciis et revocatis Capitinatae. Montecassino 1903. (durch d'Amico)

2. Пастуховъ, Стояновъ "История на българския народъ" София, 1929 г. и Сказкловъ "Пътя на България" София, 1935 г.

3. Пастуховъ, Стояновъ - цитираната книга и Gerard Christian "Les bulgares de la Volga et les slaves du Danube" Paris , 1939

4. D' Amico V. "I Bulgari stanziati nelle terre d'Italia nell'alto medio evo" Roma 1942.

5. Gerard Chr. цит. книга

6. Gerard Chr. цит. кн.

7. Balbo C. "Storia d'Italia sotto i barbari" L. I, c 33.

8. Balbo C. цит. кн.

9. Пастуховъ, Стояновъ цит. кн. Gerard Chr. цит. кн.

10. Gerard Chr. цит. кн.

11. Diacono P. "Historia Langobardorum" L. II, c. XXVI (durch d'Amico).

12. Perosa M. "Borgovercelli". Vercelli 1889.

13. Пастуховъ, Стояновъ цит. кн. Gerard Chr. цит. книга.

14. Пастуховъ, Стояновъ цит. кн., Gerard Chr. цит. книга.

15. Gerard Chr. цит. книга.

16. Gerard Chr. цит. кн. и d'Amico V. "I Bulgari trasmigrati in Italia nei Secolli VI e VII dell' Era Volgare". Campobasso 1933.

17. D'Amico V. цит. кн. (I Bulg. trasmigr....)

18. Garard Chr. цит. кн. и Пастуховъ, Стоян.

19. Diacono P. цит. кн. L. V. c. 29 (durch d'Amico)

20.D'Amico V. цит. кн. (I Bulg. trasmig.)

21. Пастуховъ, Стояновъ цит. книга.

22.Breviarum Romanum, Die XXX Novembris - Lectio IV (durch d'Amico).

23.Orsini "Synodicon diocesanum, 25 ottobre 1688" (durch d'Amico) и Ughelli F. "Italia sacra, Benevento".

24. Regi Neapolitani Archivi Monumenta. Vol. V, a.1093 94. (durch d'Amico)

25. Syllabus Grecarum Membranarum. Doc.104, 105. Napoli 1865. (durch d'Amico).

26.Ughelli F. цит. кн. Fermo.

27.Winckelmann E. "Acta Imperii Inedita" Insbruck. 1885 (durch d'Amico).

28.D'Amico V. цит. кн. (I Bulg. trasmig...)

29.Perrens F. "Histoire de Florence" Paris 1883. и Cantù C. "Ezelino da Romano" c.VIII.

30.Cantù C. цит. книга.

31. Пастуховъ, Стояновъ цит. кн. Feher G. "Les monuments de la culture protobulgare et leur relations hongroises" Budapest 1925 Mikkola J. "Die Chronologie der Türkischen Donaubulgaren" 1914.

32Gerard Cgr. цит. книга.

33. Пастуховъ, Стояновъ цит. книга.

34.D'Amico V. цит. кн. (I Bulg. trasm.....)

35.D'Amico V. цит. кн. (I Bulg. Stanz.....)

36.D'Amico V. цит. кн. (I Bulg. trasm.....)

37.D'Amico V. цит. кн. (I BULG. Stanz.....) и Пастуховъ, Стояновъ цит. книга.

38.D'Amico V. цит. кн. (I Bulg. Stanz.....)

39.Chronicon S. Sophiae - 2 A. Siconis - 12 ind. (durch d'Amico).

40. Regi Neap. Arch. Mo[illegible] Vol. I, P. II anno [illegible] (durch d'Amico).

41. Capasso B. "Opere Minori - Circoscrizione Civile ed Ecclesiastica di Napoli" Napoli 13[illegible]2.

42. Regi Neap. [illegible]ch. Monum. Vol. I, P. II [illegible]nno 978. (durch d'Amico)

43. Codice Dipl[illegible]atico Cavense. Doc. 4[illegible] Napoli 1873.

44. Reg. Archiv[illegible] di Stato di Lucca, Regesti. Lucca 1903 (d.d'Amico)

45. Perrem[illegible] F. ЦИТ. КНИГА.

46. Reg. Neap. Arch. Monum. Vol. II, V, a. 1086 1076 (d.d'Amico).

47. Syllabus Grec. Membranarum. [illegible]oc. 150, 152. Napoli 1865 (d.d'Amico).

48. Codice Diplomatico Normanno [illegible] Aversa. Doc. 45. (d.d'Amico).

49. Ughel[illegible]i F. ЦИТ. КН. Diocess[illegible] di Vercel[illegible]i

50. Codice Diplomatico Barese. Do[illegible] 57. Bar 1897 (d.d'Amico).

51. Codice Di[illegible]lomatico Amalfitan[illegible] Doc. 15[illegible] 219. Napoli 1917 (d.d'Amico).

52. Morena [illegible] "Hist. Laud." и Muratori "Reg Ital. Script. t.6[illegible] (d.d'Amico).

53. Winckelm[illegible]n E. ЦИТ. КНИГА.

54. D'Amico V. ЦИТ. КН. (I Bulg. trasmig[illegible])

55. Cantù C. Ц[illegible]Т. КН. cap. XII.

56. Ughelli F. [illegible]ИТ. КН. Perugia.

57. Syllabus Gr[illegible]. Membranarum ad Regiae Sicla[illegible] Archivium p. Napoli 1[illegible]54, Arca B fasc. 28 N. 21 ed Arca K F. 41 N. 44 (d[illegible]'Amico).

58. Winckelmann E. ЦИТ. КНИГА.

59. Inv. R. A[illegible] di [illegible]tato di Milano - Registri

Viscotei, Reg.I atti 74 e 75 (d.d'Amico).

60.--------"--------Vol.I, Reg.II at.81,83

61.--------"--------Vol.I. Reg.13 at.158

62.Reg. Archiv. di Stato di Siena. Indice sommario (d.d'Amico)

63.D'Amico V. ЦИТ. КН.(I Bulg. trasmig....)

64.D'Amico V. ЦИТ. КН.(I Bulg. trasmig....)

65.D'Amico V. ЦИТ. КН.(I Bulg. Stanz.....)

--o--

БИБЛИОГРАФИЯ

1. D'Amico V. - I Bulgari trasmigrati in Italia nei Secoli VI e VII dell'Era Volgare. Campobasso 1933.

2. D'Amico V. - I Bulgari Stanziati nelle Terre d'Italia nell'Alto Medio Evo. Roma 1942.

3. Balbo C. - Storia d'Italia sotto i barbari. Roma.

4. Bousquet - Histoire du peuple Bulgare. Paris. 1907.

5. Brion M. - La vie d'Attila. Paris 1933

6. Capasso B. - Opere Minori - Circoscrizione Civile ed Ecclesiastica di Napoli. Napoli 1882.

7. Cantù C. - Storia universale.

8. Cantù C. - Ezelino da Romano.

9. Cronia A. - Saggi di letteratura Bulgara antica, inquadramento storico e versioni. Roma 1936.

10. Feher G. - Les monuments de la culture protobulgare et leur rèlations hongroises. Budapest 1925.

11. Feher G. - Le titre des Khans Bulgares. Paris 1930.

12. Gerard Chr.- Les Bulgares de la Volga et les Slaves du Danube. Paris 1939.

13. Mikkola Y. - Die Chronologie der türkischen Donaubulgaren. 1914.

14. Moravtchik - Zur Geschichte der Onoguren. 1930

15. Пастуховъ, Стояновъ - История на българския народъ София 1930

16. Perosa M. - Borgovercelli. Vercelli 1889

17. Perrens F. - Histoire de Florence. Paris 1883

18. Сѫсѫловъ - Пѫтя на България София 1936

19. Ughelli F. - Italia sacra.

НАРОДНИ НОСИИ НА ДНЕШНИТѢ НАСЛЕДНИЦИ НА БЪЛГАРИТѢ ОТЪ ИТАЛИЯ

НАРОДНИ НОСИИ НА БЪЛГАРИТѢ ОТЪ БЪЛГАРИЯ

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 115697176